



# basic education

---

Department:  
Basic Education  
**REPUBLIC OF SOUTH AFRICA**

## **SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS**

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)**

**PAMPIRI YA BOBEDI (P2)**

**2019**

**TATAISO YA HO TSHWAYA**

**MATSHWAO: 70**

**Tataiso ena ya ho tshwaya, e na le maqephe a 14.**

## **Tataiso ya ho tshwaya**

- Mohlahlobuwa a arabe potso e le nngwe mofuteng o le mong wa sengolwa.
- Ha mohlahlobuwa a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta o le mong, ho tshwauwe e le nngwe feela e qalang.
- Ha di dikarabo di sa nomoruwa hantle, ho tshwauwe ho ya ka tataiso ya ho tshwaya.
- Ha phoso ya mopeleto e fetola moelelo, mohlahlobuwa a fosiswe. Empa ha e sa fetole moelelo, mohlahlobuwa a nepiswe.
- Ha mohlahlobuwa a laetswe ho qotsa ebe ha a sebedise maqotsi (“ ”), a se fuwe kotlo.
- Dipotsong tse bulehileng ho se ke ha abuwa matshwao ho E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Jwalo feela le ho NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Ho tsepamiswe maikutlo lebakeng/tshehetsong ya karabo.

**KAROLO YA A: PADI/NOBELE/NOVELE****POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

- 1.1 Morena Ramoroko. ✓ (1)
- 1.2 Mofumahadi a lefe 'ngaka' Mananyetsa. ✓ (1)
- 1.3 O ne a kene ka lebitleng la morena Ramoroko. ✓ (1)
- 1.4 Ke ya mahaeng ✓hobane Mananyetsa o fihletse kgotla moreneng, mme a amohelwa ke mofumahadi le matona. ✓ (2)
- 1.5 'Potsong ya hao morenaka, mofumahadi ya kgabane ya hore na ke mang, ...' ✓ (1)
- 1.6 E re senolela hore sebui se ikamahanya le tumelo ya setso hobane se tshehetsa taba ya hore batho ba hlokahetseng ba a bua. ✓✓ (2)
- 1.7 A tsamaellana le ketsahalo ya hore Mananyetsa a tshohe ha letona le mo kenya mahlo hobane Mananyetsa o ne a tseba molato/leano la hae tabeng eo. ✓✓ (2)
- 1.8
- Mafosi, o ne a belaela hobane le dipotso tseo a neng a di botsa di ne di bontsha hore ha a tshepe Mananyetsa. ✓✓
  - O ne a belaela hobane o ile a mo susumelletsa ho ya le yena mabitleng.
- E le nngwe feela.** (2)
- 1.9 Rona re le babadi re a tseba hore Mananyetsa ke molotsana/senokwane empa mofumahadi le matona a hae ha ba tsebe. ✓✓ (2)
- 1.10
- Ke ho fumana tjhelete ka bolotsana. ✓
  - E ne e le ho phetha morero oo ba dumellaneng ka ona. ✓
- (2)
- 1.11 E dumellana le sona ka hore Manayetsa o tlike ka tsela/mokgwa o etsang hore mofumahadi le matona ba se lemohe hore ke sera. ✓✓ (2)
- 1.12 O kgutlela morao ho ya batla seeta seo a ileng a se feta ka tseleng. ✓ (1)
- 1.13
- A nkuwa ke ntho. ✓
  - A tsetela moomo fatshe.
  - A papaela.
- E le nngwe feela.** (1)
- 1.14 Sekgukguni o ile a kgaoletswa ke boroko, mme a sa ile le sephumo sa boroko Mananyetsa a fihla a nka mokotlana. ✓✓ (2)

- 1.15
- E ne e le morero wa Sekgukguni hobane hang ha a qeta ho tswa ka motse wa ha Ramoroko, o ile a reka dieta ka sepheo sa ho tjheha Mananyetsa hore a tle a kgone ho fumana mokotla wa tjhelete. ✓✓
  - E ne e le morero wa Sekgukguni Hobane Mananyetsa o ile a wela lerabeng leo a neng a mo tjhehetse lona.
- E le nngwe feela.** (2)
- 1.16 E ne e le leano la hae la ho ferekanya Mananyetsa hore a tsebe ho iphumanela mokotla wa tjhelete. ✓✓ (2)
- 1.17 A dumellana le se etsahalang qotsong ka hore Mananyetsa o ne a shebile ho fumana seeta a sa hlokomele hore seeta seo, ke sona se tla mo kenya tsietsing ya ho lahlehelwa ke mokotla wa tjhelete. ✓✓ (2)
- 1.18
- 'Enwa banna ke wa ka ke mo rekile, ha, haa--ha!!!' ✓
  - 'Ke boletse hore enwa ke wa ka, ke tlhapi, e tjheilwe, e bona mejo leraba ha e le bone.' ✓
- (2)
- 1.19 Nnete, re ne re lebelletse hore jwale kaha Sekgukguni a nkile mokotla e tla ba tharollo ya moshwelella, empa ka mora moo Mananyetsa o a e nka, mme diketsahalo di rarahana ho feta. ✓✓ (2)
- 1.20 Diketsahalo tse qotsong di a kgolweha hobane ke tsa boqhekanyetsi tse etsahalang bophelong ba tsatsi le leng le le leng, ebile di tlwaelehile moraorao tjena moo botlokotsebe bo jeleng setsi. ✓✓✓ (3)
- [35]**

**POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe**

- 2.1 Lapeng habo Lerato/ha Fibane. ✓✓ (1)
- 2.2 Tshiu ✓ (1)
- 2.3 • 'O monna wa nnete Hlomi ngwanaka, ya tshepahalang le hona.' ✓  
• 'Mmalerato, Hlomi o a dumela hore ke yena monga tsohle.' ✓ (2)
- 2.4 • Ke ketsahalo eo ho yona ho buuwang ka dinomaphodi. ✓  
• Ke ketsahalo eo ho yona ho buuwang ka dikopi.  
• Ke ketsahalo eo ho yona ho buuwang ka batswadi ba ananelang kemaro ya bana pele ba nyalana.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 2.5 • Ke ketsahalo eo ho yona a hlahellang a thusa Firi ka ditlhare tse etsang hore a ikgapela Lerato. ✓  
• Ke ketsahalo eo ho yona yena mmoho le Firi ba tshwarwang. ✓ (2)
- 2.6 • E totobatsa teketliso ka tsela ya hore Hlomi o re fa maikutlo a hore o ntse a rata Dineo, mme a ka nna a kgutlela ho yena ka mora nako e itseng. ✓✓  
• E totobatsa teketliso ka tsela ya hore Hlomi o re fa maikutlo a hore o ntse a rata Dineo, mme kahoo re dula re ntse re lebelletse hore a ipolele melato ho yena.  
**E le nngwe feela.** (2)
- 2.7 Sepheo sa Mongodi ke ho bontsha babadi di sa tloha hore Hlomi a ka nna a thulana le mathata pele a ka ikgapela Lerato. ✓✓ (2)
- 2.8 A/Mothipoloho✓ hobane ke tsa ka mora sehlohlolo moo kgohlano e seng e nyehlile teng/hobane re bona Hlomi a ikgapetse Lerato ka mora ho hlola bahanyetsi ba hae, mme Lerato a se a bile a lebelletse lesea la Hlomi. ✓ (2)
- 2.9 A dumellana le tsona ka hore Hlomi o dumela molato wa hae wa ho imisa Lerato ntle le tikatiko. ✓✓ (2)
- 2.10 • Ke ketsahalo eo ho yona Dineo a neng a ngolla Hlomi mangolo a lerato. ✓  
• Ke ketsahalo eo ho yona a ileng a fa Hlomi mpho ya sefaha e leng sesupo sa hore o ne a mo rata. ✓ (2)
- 2.11 E, e re bontsha mothinya o sa lebellwang hobane re ne re sa lebella hore Tshiu, mohanyetsi e moholo wa Hlomi a ka ikokobetsa, a ba a kopa tshwarelo ka mora diketso tse mpe, tse bohloko tseo a di entseng ho Hlomi. ✓✓ (2)
- 2.12 Ke Hlomi. ✓ (1)
- 2.13 O ne a tlile ho bona Lerato le ngwana sepetlele. ✓ (1)

- 2.14 ● E re senolela maikutlo a lerato. ✓  
● E re senolela maikutlo a tsotello.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 2.15 ● Di ile tsa bo fetola ka tsela ya hore o ile a sala a hodisa Sweubalehlwa ka mora lefu la Lerato. ✓✓  
● Di ile tsa bo fetola ka tsela ya hore o ile a lokela ho nyala Dineo hore bophelo ba hae bo tswelle pele kaha Lerato o ne a se a hlokahetse.  
**E le nngwe feela.** (2)
- 2.16 E re senolela hore sebui se kgolwa ha lefu la Lerato e ka nna ya ba ke le bakilweng ke ho nehella ka maru a iketsetswang ke dingaka tsa setso. ✓✓ (2)
- 2.17 Nnete, hobane Hlomi o ne a sa tabole kapa hona ho tjhesa mangolo ao Dineo a neng a mo ngolla ona/hobane le sona sefaha seo a neng a mo file sona, ha a ka a se kgutlisa kapa hona ho se lahla. ✓✓ (2)
- 2.18 Ke tikoloho ya ditoropong ✓hobane ho buuwa ka sepetlele le bomaterone. ✓ (2)
- 2.19 Seabo sa Firi e bile se seng sekaalo kaha se ile sa fela le pele ho sehlohlolo ka baka la ho tshwarwa mmoho le Mmadito athe sa Tshiu sona, se ile sa tswela pele, mme o ile a qetella a sokolohile a bile a ikopela tshwarelo ho Hlomi. ✓✓ (2)
- 2.20 Leru le ileng la thwathwaretsa ha bohloko le sebedisitswe e le letshwao le supang/bontshang bobele kapa bomadimabe ✓hobane ka mora ho duma hoo ha lona, letsatsing le hlahlamang Hlomi o ile a tsebiswa ka ho hlokahala ha Lerato. ✓✓ (3)

**[35]**

**POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima**

- 3.1 • Paliya o ile a thunya banna ba neng ba leka ho kgakgatha Chikano ka sehloho. ✓  
• Paliya o ile a boela a pholosa Chikano lefung ka hore a thunye sethunya seo Sister Ruth a neng a re o thunya Chikano ka sona. ✓ (2)
- 3.2 Tikoloho ya Kweneng ke ya mahaeng moo ho sa ntseng ho na le mehlape ✓athe ya Seruwe ke ya ditoropong moo ho buuwang ka diroboto. ✓ (2)
- 3.3 Ke kgohlano ya ka ntle ✓hobane ke kgohlano e pakeng tsa baphetwa. ✓ (2)
- 3.4 Ke Chikano ✓ (1)
- 3.5 Ke ketsahalong eo ho yona mobishopo Biala a neng a mo nehelletse ka mahlahana a hae kwana ha Katriena. ✓ (1)
- 3.6 Bohlokwa ba bona ke ho re senolela hore Chikano ke motho ya halalang/nyatsang/ya tellang basadi. ✓✓ (2)
- 3.7 • O sebedisitse diketso tsa hae yena Paliya ✓ ho re senolela hore ke motho ya matla, ya sebete hobane Chikano o re o mo pholositse tleneng tsa tau. ✓  
• O sebedisitse menahano ya Chikano ho re senolela hore ke motho ya matla, ya sebete hobane Chikano menahananong ya hae o re Paliya ke se seng sa dibopuwa tse kotsi, tse teng lefatsheng. (2)  
**E le nngwe feela.** (2)
- 3.8 Sepheo sa mongodi ke ho re lemosa hang di sa tloha hore diketsahalo tsa pale ena, e ka nna ya ba tse sa kgolweheng kaha e le dintho tse tla etsahala dilemong tse ngatangata tse tlang. ✓✓ (2)
- 3.9 E re senolela hore maikutlo a Chikano a ne a lwebehlana haholo ke kgalefo, mme a hana ho tsitsa ka baka la seo a bonang Zero a mo entse sona. ✓✓ (2)
- 3.10 Mongodi o sebedisitse mantswe a re bopelang karaburetso ya pono ✓ hobane a re totobaletsa ho qhalakana, ho ferekana le ho lobokana ha maikutlo a Chikano a utlwile bohloko ha a lemoha hore Zero o mo nyatsa hakaakang. ✓✓ (3)
- 3.11 Ke ketsahalong eo ho yona ho neng ho ketekwa letsatsi la boipuso ba Bosothonia. ✓ (1)
- 3.12 E ile ya tsebiswa ke monghadi Khumalo, mohlophisi wa lesedinyana le bitswang Setjhaba. ✓ (1)
- 3.13 E ne e le ho eketsa letlotlo la mokgatlo wa Bana ba Phiri le neng le se le qepha. ✓ (1)
- 3.14 Ke Mphafudi ✓ hobane ke yena ya ileng a kwenehela mokgatlo wa Bana ba Phiri, a ya tsebisa boChikano diphiri tsa mokgatlo oo. ✓ (2)

- 3.15 ● E ne e le ho theha ntlokgolo ya setsi sa bohlokoa sa mokgatlo wa Bana ba Phiri. ✓  
● O ne a batla ho bolokela matlotlo a hae moo.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 3.16 ● Diqhomane tsa nyutleleha tse ntshitsweng ho Thakadi, di ne di tla phatlolwa mafatsheng ao. ✓  
● Mopresidente Ispia Monnafeela o ne a tla hlokofofatswa ho fihlella dinaha tseo di phethisa dipehelo tsa Bana ba Phiri.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 3.17 ● Mehlang ya kajeno ✓hobane re bona ho sebediswa diyalemoya ho hasa melaetsa dinaheng tse fapaneng. ✓  
● Mehlang ya kajeno hobane re bona ho sebediswa ditlhapikepe (sapomarine).  
**E le nngwe feela.** (2)
- 3.18 Ke ketsahalo eo ho yona dinaha tsa Afrika e Borwa di futuhelang mokgatlo wa Bana ba Phiri sehlekehlekgeng sa Deidro, mme Ramaqiti a baleha a le mong a siya bomobishopo Biala tsietsing. ✓ (1)
- 3.19 Di bontsha tharahano ✓hobane ka lebaka la ho kwetelwa ha Monnafeela le Thakadi, ditaba di a mpefala/rarahana dipakeng tsa mokgatlo wa Bana ba Phiri le dinaha tsa Afrika e Borwa. ✓ (2)
- 3.20 Le a mo tshwanela hobane o sebedisitse maqiti le mawala ohle ho bolaya, ho utswa, ho kwetela, ho hlekefetsa batho le mebuso a ikgakantse e le maborigadiri naheng ya habo. A sa nahanelwe ka bobbe, ebile a tshepetswe hona ho lwantsha ditlolo tsohle tsa molao. ✓✓ (2)
- 3.21 Lewa lena le sebedisitswe ka katleho hobane re bona ho ya pheletsong ya pale, Ramaqiti a hopola ebile a phetela Chikano ka diketsahalo tsa kgale, tse etsahetseng pele ho tseo babadi ba di tsebang, tse amanang le bophelo ba Nasala. ✓✓ (2)

[35]

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35**



**KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA****POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

- 4.1      ● Ka ho mo shapa ntle ho lebaka. ✓  
            ● Ka ho mo nyedisa.  
            ● Ka ho mo tellisa ka ngwana.  
            **E le nngwe feela.** (1)
- 4.2      Di totobatsa kgohlano ya ka ntle. ✓ (1)
- 4.3      Ke bopaki ba ditshwantsho/dinepe/difoto. ✓ (1)
- 4.4      ● Ke ketso ya Mmankepe ya hore Nkepe ha a ratane empa ho se jwalo. ✓  
            ● Ke ketso ya hore Raboditse a fumane ditshwantsho tse bontshang Nkepe a  
            hakane ebile a sunana le mohlanka. ✓ (2)
- 4.5      Bobedi ba ile ba tjehehela Motaung maraba a ileng a mo dihela tsietsing. ✓✓ (2)
- 4.6      Di totobatsa mehla ya kajeno. ✓Ho buuwa ka ditshwantsho. ✓ (2)
- 4.7      Se dumellana le ketsahalo eo ho yona Raboditse a neng a tiwaetse ho  
            phedisa Mmankepe ka thupa. ✓✓ (2)
- 4.8      ● Ho ka etswa setshwantsho sa noka ena le sa sekolo. ✓  
            ● Ho ka sebediswa metjhini e hlahisang ho hosha ha noka e phallang.  
            ● Di ka hlahiswa ka mokgwa wa phetelo, moo sebakadi se seng se ka  
            phetelang se seng ka dintho tsena.  
            **E le nngwe feela.** (1)
- 4.9      Ntlhakemo ya hae e ne e le ho hatakela ditokelo tsa bomme. ✓✓ (2)
- 4.10     Di re tjebela pele ka ho re tsebisa hore boitshwaro ba Nkepe bo tla etsa hore  
            a ime ka le leng. ✓✓ (2)
- 4.11     Tshwantshiso ena ha se mohlala o motle wa khomedi hobane ke ya  
            masetladibete. Ke mofuteng ona moo re bonang mophetwa wa sehlooho a  
            welwa ke koduwa ya ho lahlehelwa ke mosebetsi mmoho le lelapa la hae. ✓✓ (2)
- 4.12     Karaburetso ya pono e sebedisitsweng e nthusa ho utlwisisa hore ho ne ho  
            phelwa ka dikgapa lapeng leo, kaha Mmankepe o ne a dula a tutswe hampe  
            a bile a entswe setshehisa. ✓✓ (2)
- 4.13     Jwala ✓ (1)
- 4.14     ● Nkepe ✓le Tiisetso ✓  
            ● Mmankepe le moradiae Nkepe, Mmatiiisetso le moradiae Tiisetso.  
            ● Basadi le baradi ba bona  
            **E le nngwe feela.** (2)

- 4.15 Tharahanong ✓ (1)
- 4.16 • Ke ka lebaka la hore re mmona a hlahella ka ketsahalo e le nngwe paleng ya ho thusa ho potlakisa morero wa lelapa la Raboditse wa ho diha lelapa la Motaung. ✓✓  
 • Ke ka lebaka la hore re mmona e le seapadi se hlahellang paleng se hodisa feela diketsahalo tse amang dibapadi tsa sehlooho.  
**E le nngwe feela.** (2)
- 4.17 E senola maikemisetso a hae a ho batla ho ratana le yena. ✓✓ (2)
- 4.18 Ke nahana hore e ka nna yaba kgwebo ya hae ya ho rekisa jwala ha e molaong. ✓✓ (2)
- 4.19 E hlahella ka hore re le babadi, re a tseba hore Mmatshela o batla ho tshwasa Motaung ka leraba la hae, mme Motaung ha a lemohe sena. ✓✓ (2)
- 4.20 Ho ya ka botho le boitshwaro ba mophetwa wa sehlooho, Motaung, re ne re lebelletse hore o tla qetella a ntse a dula le lelapa la hae ka kgotso, empa re makatswa ke ha a se a utlwana le Mmatshela a bile a se a dula ha hae. ✓✓✓ (3)

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35**

**KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE****POTSO YA 5: PELO E JA SERATI – ME Makhapa le ba bang**

- 5.1.1 Sekolong sa Titilolo. ✓ (1)
- 5.1.2
  - O ne a tletleba ka hore mora wa hae Selallane o feitse Kereiti ya thwelofo. ✓
  - O ne a tletleba ka hore titjhere Phala o feidisitse Selallane Kereiti ya thwelofo.**E le nngwe feela.** (1)
- 5.1.3
  - O ile a kopa tshwarelo ho titjhere ka tseo a di entseng. ✓
  - O ile a tebela ntatae ka setebele se matla se ileng sa mo romela badimong. ✓ (2)
- 5.1.4 Ditaba tsa qotso di re totobaletsa phethelo ka tsela ya hore qaka e neng e le dipakeng tsa sekolo le Moleko mmoho le mora wa hae e fihla bokgutlong, mme e fediswa ke ha Selallane a lemoha diphoso tsa hae, mme a kopa tshwarelo ho titjhere Phala, a bile a lokisa ditaba ka hore a romele ntatae badimong ka setebele ebe ke pheletso ya palekgutshwe ena. ✓✓  
**Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (2)
- 5.1.5
  - Bohle ba ne ba boledisa ho tella/sokodisa ha Selallane moo sekolong. ✓
  - Bohle ba ne ba bolela kamoo Selallane a neng a hana ho etsa mosebetsi kateng a ntse a re, 'e seng kajeno empa hosane'.**E le nngwe feela.** (1)
- 5.1.6 E dumellana le ketsahalo eo ho yona titjhere Phala, a ileng a itokisetsa ho se dumelle ba ha Ntwahae ho mo shapa hape. Jwale o ne a ikemiseditse ho lwana. ✓✓ (2)
- 5.1.7
  - Mothinya o sa lebellwang o hlahiswa ka ketsahalo eo ho yona Selallane a kgumamang e le ha a kopa tshwarelo ho titjhere Phala. Ketsahalo ena e ne e sa lebellwa hobane yena Selallane mmoho le ntatae, ba ne ba tlile sekolong ka moya o mabifi kgahlanong le Phala. O ne a qeta ho henahena Phala a mo tlotlolla, mme ntatae yena a ba a otlala titjhere Phala. ✓✓
  - Mothinya o sa lebellwang o hlahiswa ka ketsahalo eo ho yona Selallane a lemohang hore ntatae o mo file thuto e se nang bokamoso. Ka hoo, a etsa geto ya ho fetola thuto eo ya ntatae e neng e re, 'E seng kajeno, empa hosane'. A e fetola ka hore, 'Kajeno e seng hosane', a bile a kakalatsa ntatae ka motoba o ileng wa mo lebisisa badimong.**E le nngwe feela.** (2)
- 5.1.8 Prinsipala o hlophane ke yena ya neng a namola dipakeng tsa baphetwa ba qabanang e leng ntate wa Selallane/Moleko le matitjhere. ✓✓ (2)

- 5.1.9 Ke ya thjitja/phethahetseng hobane re bontshwa mahlakore a mabedi a bophelo ba hae, e leng la bobele la botle. La bobele hobane o ne a sokodisa matijhere ka ho hana ho etsa mesebetsi ya sekolo ka nako eo a e fuweng empa a e phetha ha ho batla yena, a sebedisa thuto ya ntatae e reng, 'E seng kajeno, empa hosane'. La botle hobane o qetelletse a lemoha hore thuto ya ntatae e ne e fosahetse. O bile a kopa tshwarelo ho titjhere Phala eo a neng a mo hlorisa. ✓✓ (2)
- 5.1.10 Theho ya lebitso lena Moleko, e dumellana le diketso tsa hae hobane re bona Moleko e ne e le tlhopho, wona moleko wa nnete matijhereng. O ne a tella prinsipala le matijhere ka ho tshwana, a bile a rutila mora ho se amohele thuto ya matijhere. Mora a kgabile ka lepetjo leo a le rutilweng ke yena Moleko le reng, 'E seng kajeno empa hosane'. ✓✓ (2)
- 5.2 **'PELO E JA SERATI'**
- 5.2.1 Puleng/motswalae. ✓ (1)
- 5.2.2 ● Fikara e ipatile. ✓  
● Dihoro.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 5.2.3 Mokgethi. ✓ (1)
- 5.2.4 Mokgethi yena o ile a shobedisa kgarebe ya hae. ✓ (1)
- 5.2.5 Ke kgohlano ya ka ntle hobane ke twantshano e dipakeng tsa baphetwa. ✓✓ (2)
- 5.2.6 'Ke tla buisana le ntatao re mpe re o nyalle Moipone hobane ke mona ha o kgahlwe ke kgetho ya rona.' ✓ (1)
- 5.2.7 Tsa mehleng ya kgale, tsamaiso ya bona ya lenyalo ke ya mehla ya ho feta ✓ hobane mophetwa wa sehlooho o ne a tjamelane le ho kgethelwa mosadi kapa ho shobedisa kgarebe eo a e ratang. ✓ (2)
- 5.2.8 Nnete hobane ka mora puisano e qotsong, kgohlano e neng e le teng pakeng tsa Mafotha le batswadi ba hae e fella ruri. ✓✓ (2)
- 5.2.9 O ne a le manganga, a sa dumellane le mmae hohang. ✓✓ (2)
- 5.2.10 Mongodi o re ruta hore batswadi ba lokela ho lokolla bana ba bona ho nyala bao ba ba ratang etswe pelo e ja serati. ✓✓  
**Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (2)
- 5.2.11 Maikutlo a totobatswang ke qotso ke a tlhokofalo/Kgalefo, ✓ sena re se bontshwa ke puisano ya Mafotha le mmae. Dipuong tsa mmae, re fumana mantswe ana 'o a nthohaka jwale, ditsiebadimo tseo o buang ka tsona, o di nka kae?' Athe ho tsa Mafotha re fumana dipuo tsena 'O ka mo nyala ... nna ke tla itsamaela ...' 'O tla sala le yena mona le makgethe ao a hae.' ✓✓  
**Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (3)

**KAROLO YA D: DITHOTHOKISO****POTSO YA 6****6.1 HO SE TSHEPAHALE – RN Phume**

6.1.1 Sethothokisi se re Leqwatsiqwatsi ke

- Phokojwe ✓
- Mopheme ✓
- Pere ya lebelele
- Lemenemene
- Ramaqiti

**Tse pedi feela.**

(2)

6.1.2 Ho tlohetswe lentswe 'monna', ✓ bonono boo ke 'tlohelo'. ✓

(2)

6.1.3 Phetapheto ya moelelo. ✓

(1)

6.1.4 Batho bao a ba qhekanyetsang. ✓

(1)

6.1.5 Ya moelelo ✓

(1)

6.1.6 ● Ka sepheo sa ho kgotsa le ho tiisa ka moo Leqwatsiqwatsi e leng ntho esele kateng. ✓✓

● Ka sepheo sa ho bontsha ho makala le ho hlollwa ka moo Leqwatsiqwatsi e leng ntho esele kateng.

**E le nngwe feela.**

(2)

6.1.7 Se a phetapheta ka maikemisetso a ho hatella taba ya hore Leqwatsiqwatsi le hole, ha le sa fumanaha. ✓✓

(2)

6.1.8 Sethothokisi se bontsha ho fetoha ha ditaba/maemo ho a fetileng, a renang temanathothokisong ya 1. ✓✓

(2)

6.1.9 ● Ka sepheo sa ho tlamahanya molathothokiso oo wa 27 le wa 28

● Wa ho ntshetsapele mohopolo o molathothokisong oo o ka hodimo molathothokisong o hlahlamang. ✓✓

**E le nngwe feela.**

(2)

6.1.10 Ho sebedisitswe mokgabisopuo wa tshwantshiso, ✓ mme o nthusa ho utlwisisa hore ke molotsana ya utswetsang batho ding tsa bona. ✓✓

(3)

## 6.2 HO THUSANG HO LLA – PM Ramathe

- 6.2.1 ● Ho lla. ✓  
 ● Ho rothisa masodi.  
 ● Menyepetsi e keketlang.  
 ● Ho qetha menyepetsi.  
**E le nngwe feela.** (1)
- 6.2.2 Apostrofi ✓ (1)
- 6.2.3 Thatohatsi ✓ (1)
- 6.2.4 Pebolo/pebofatso/thethefatso ✓ (1)
- 6.2.5 Phetapheto ya sebopeho ✓  
 Phetapheto ya mantswa e tsepameng/neeletsano  
**E le nngwe feela.** (1)
- 6.2.6 Polelo eo e bontsha tshebetso e thata ya Ramathe hobane molathothokisong oo, ho buuwa ka hore o ne a e na le dikgau tse ngata, mme dikgau di fumanwa ka lebaka la ho sebetsa ka thata. ✓✓ (2)
- 6.2.7 Sehlo sa sethokhosi se senolwa ke lentswe, 'Jo!' ✓ Re lemoha kamoo se hlomohileng ka baka la bana ba Ramathe ba utlwileng bohloko. ✓ (2)
- 6.2.8 ● Ke letshwao le bolelang lefu le hlahileng lapeng la Ramathe. ✓✓  
 ● Ke letshwao le bontshang hore dintho di mpefetse lapeng la Ramathe.  
 ● Ke letshwao le bontshang bomadimabe.  
**E le nngwe feela.** (2)
- 6.2.9 Ke ho qatsohisa/hatella mohopolo wa hore ho thusang ho lla, se etsahetseng ha se na ho etsollwa. ✓✓ (2)
- 6.2.10 Sethothokhosi se sebedisitse lehlaso ho toboketsa mohopolo wa hore ha motho a se a ile, a hlokahele, batho ba amohele hobane se etsahetseng se ke ke sa hlola se etsollwa. Mohopolo o phetwaphetwa ka mantswa a kang, 'ho thusang ho rothisa keledi, ho thusang ho lla le ho thusang ho qetha menyepetsi'. ✓✓ (2)
- 6.2.11 ● Sethothokhosi se atlehile ho qatsohisa boemo boo Ramathe a neng a le ho bona Taung. Lebitsomaramane lena 'senyanyamasokotso' le hlakisa hore e ne e le kgorula ebile a ratwa. ✓✓  
 ● Sethothokhosi se atlehile ho fa 'senyanyamasokotso' sefutho e le hore se toboketse bokgorula ba Ramathe lapeng labo la Taung.  
 ● Sethothokhosi se atlehile ka sepheo sa ho fokotsa palo ya mantswa molathothokisong oo e le ho potlakisa morethetho.  
**E le nngwe feela.** (2)

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35**  
**MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70**